

İKTİSAT DERGİSİ

Sendika Seçme Özgürlüğünün Temeli Referandum

Türkel DOĞAN

Rant Maksimizasyon Ekonomisi

Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

Turist Dövizi

Dr. Yılmaz ÖZEN

Yeni bankacılık Garanti Bankası'nda

Yeni bankacınız, bankacılığın
bir hizmet kurumu olduğuna inanıyor.
Ve yeni bankacılık yeni hizmetler vermektir,
bunu da biliyor.
Garanti Bankası, yılbaşından bu yana sizlere yeni hizmetler getirdi:

Çocuk Kulübümüz ilk kez
şube içi video ve film gösterilerinden
başka, aile bütçesine katkıda
bulunmak üzere, alışverişlerde
%10 indirim imkânı da getirdi.
Şimdilik Kulübümüz İstanbul,
Ankara, İzmir, Adana ve
Gaziantep'te faaliyet gösteriyor.
Ayrıca, çocuk dergimiz ve
kumbaramız da var.

Yurt dışındaki çalışanlarımıza
seslenmek, onların sorunlarını
duyurmak için,
Garanti Gazetesi'ni
çıkartıyoruz. Şubelerimize
başvuranlar, yurt dışındaki
yakınlarına gazetemizde mesaj
gönderebiliyor.

Çocuk Yılı nedeniyle, yurt dışındaki
işçilerimizin çocukları arasında
yaptığımız ödüllü bir yarışma sonucu
açtığımız **Resim Sergisi** ile, sanat
faaliyetlerini sürdürüyoruz.

Tarım Programı çiftçi ve
köylülerimize hizmet sunuyor.
Bu programda, ilk olarak üç elkitabı
yayın ediyoruz. Ayrıca, tarımla ilgili
sorularımızı da uzmanlarımız
cevaplandırarak.

Her şubemizde bulunan
"Yeşil Yoncalı" elemanlarımız,
müşterilerimizin bankacılık ve
özellikle emeklilerin, emeklilikle
ilgili sorunlarını çözmeye çalışacak.

Size yakın olan Garanti Bankası,
tüm banka işlemlerinin yanı sıra,
Garanti Çeki ile de hediye seçme
güçlüğünü ortadan kaldırıyor.

Garanti Bankası, bankacılıkta
yeni örnekler vermeye devam edecek.

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

"yeni bankacınız"

İKTİSAT DERGİSİ

İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR.

Görüş	2
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN	
Sendika Seçme Özgürlüğünün Temeli	
Referandum	5
Türkel DOĞAN	
Rant Maksimizasyon Ekonomisi	9
Prof. Dr. Erdoğan ALKİN	
Gayrimenkullerin Yeniden Değerlendirmesi ve Türk Banka İşletmeciliği	13
Faik Y. BAŞBUĞ	
Turist Dövizi	23
Dr. Yılmaz ÖZEN	

Cemiyet Adına Sahibi : Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü : Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü : Sedat SANATKÂR

Dergi Yönetim Komitesi : Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN, Doç. Dr. Toktamış ATEŞ,

Nihat BATUR, Kenan MORTAN, Selçuk KALENDERLİ, Kaya ARDİC

Teknik Sekreter : Bülent YARDIMCI

Abone Ücreti Yıllık : 300 - 6 Aylık - 150 TL. — Reklâm Tarifesi : Ön kapak içi 2000 TL.
İç sahife 1500 TL. Arka kapak içi 2000 TL. Arka kapak 3000 TL. — İdare Yeri : Tünel
Galipdede Cad. No. 48/1 — ☎ : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63 — P. K. 599 Karaköy/İst.
Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılardaki fikirler yazara aittir.
Gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez. — Fiyatı : 25 TL

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi İstanbul — ☎ 43 55 72

Görüş

İktisadi olaylar, sosyal nitelikli olaylardır. Bu nedenle çok yönlüdürler. İktisadi olayların gerek açıklanması gerek çözümü çok yönlü yapılmalı, karşılıklı etki-tepki ilişkileri, tutarlı biçimde hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır. Her sosyal nitelik taşıyan olaylar gibi, iktisadi olaylara sırf iktisadi yönden bakmak, sorunu, yanlış değil, fakat eksik görmek demektir.

Karşılıklı etkileşim ilişkileri içinde başta gelenlerden birini, iktisat-siyaset ilişkileri oluşturur. İktisat dünyasını siyasetten, siyaset dünyasını iktisat'tan ayırma olanağı yoktur. Zira, iktisat politikası dediğimiz uygulama, siyaset yoluyla biçimlenir ve yürürlüğe konur. Özellikle, Devlet'in ekonomiye müdahalesi giderek artmış bulunan zamanımızda, iktisat ve siyaset, son derece içli-dışlı olmuşlardır. Bu durum, çağımızın bütün ülkeleri için bilinen ve yaşanan bir olgudur.

İktisat ve siyaset ilişkilerinin çeşitli ve ilginç yönleri vardır. Bunları bir yana bırakarak, sadece en yüksek ka-

rar merkezi olarak siyasal iktidarın oluşma biçiminin ülke yöntemindeki etkisi üzerinde durmaya çalışalım.

Siyasal iktidar, yaygın deyimiyle, hassas bir dengeye sahipse, ülke yönetiminde etkinliğin azalması kaçınılmaz bir sonuçtur. Siyasal iktidarın belirlenmesinde, Millet meclisindeki her bir oy, çok önemlidir. Her oy'un marjinal değeri, bir siyasal iktidara eşit duruma yükselmiştir. Bu nedenle kendilerini önemli sayanlar veya kendilerinin önemli olduğunu anımsatmak isteyen Mecliste yer alan kişilerin psikolojik kökenli davranışlarına sık sık tanık olmaktadır.

Türkiye, bunun çözümünü bulmak zorundadır. Tekrar aşırıya kaçmamak koşuluyla ve nisbi temsilden ayrılma-
dan, seçim sisteminde gerekli değişiklikleri yaparak istenilen sonuç sağlanabilir. Bunu yapmak, artık görev sayılmalıdır.

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

nesilden
nesile

biraların ası
TEKEL birası

TEKEL
Birası

Sendika Seçme Özgürlüğünün Temeli

REFERANDUM

Türkel DOĞAN

Başlangıç tarihi iktisaden gelişmiş batı ülkelerine göre oldukça yeni sayılan Türk işçi hareketi; ancak 1961 Anayasa'sının bir gereği olarak 1963 yılında çıkartılan 274 sayılı «Sendikalar Yasası» ve 275 sayılı «Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası» ile uygulamadaki eksikliklerine rağmen özgür ve bağımsız bir şekil almıştır.

Geçen zaman içinde, Türk Sendikacılığının sınırlı dahi olsa demokratik düzenin gelişmesindeki katkılarını yadsımak olanak dışıdır.

T Ü R K E L D O Ğ A N

1953 te doğdu. 1971 de Pasific Polisades High Scholl'u 1975'te de Galatasaray İşletmeciliği bitirdi. Halen İ. Ü. İktisat Fakültesinde Master yapmaktadır.

Aradan 16 yıl gibi uzun bir zaman geçmesine rağmen Toplu Sözleşme Düzenimizde aksaklıklar halen devam etmektedir. Bu aksayan yönlerden biri ise toplu sözleşmeyi yapacak sendikanın yani yetkili sendikanın tespiti.

Toplu Sözleşme Grev ve Lokavt Yasası'nın 7. maddesi çalışan işçilerin yarısından bir fazlasını temsil eden sendika yetkili sendikadır diyerek toplu sözleşme yetkisini «çoğunluk sendikasına» vermiştir. Yasaya göre yetkinin kazanılması için temel koşul, belirli bir süre içinde çağrı, bildiri ve ilânda bulunmak; bütünleyici koşul ise belli bir süre içinde bu çağrı, bildiri ve ilânda bulunmamış olmak, bulunulmuş ise çözümlenmiş olmasıdır.

Türk Sendikacılığının can damarını teşkil eden yetki tespiti konusu, hem yetkiyi alan sendikanın hemen güçlenme olanağı bulabilmesi -check off-hem de yetkiyi kaybeden sendikanın üyesinin büyük bir kısmını kaybetmesi -ki bu sendikanın hayatîyetinin sona ermesi demektir- sonucunda mevcut sendikaların parçalanmasına neden olmaktadır. Aşırı derecede parçalanmış bir sendikacılık yetki saptanmasını güçleştirdiği gibi, 900'ün üstünde sendikanında öyle veya böyle varlığını sürdürmesine neden olmaktadır.

Sorun gerçekten işçiyi temsil eden sendikanın bulunmasıdır. Anayasa'nın 47. maddesi toplu sözleşme hakkını işçiye tanıdığına ve 275 sayılı yasa ise çoğunluğu temsil eden sendika eliyle bu hakkın kullanılabilceği ilkesini koyduğuna göre uygulanacak yöntem işçilerin özgür iradelerini ve çoğunluğu temsil eden sendikayı belirleyici olmalıdır.

Yetki tespiti, fiş ve belgelerin incelenmesi, irade beyanı ve referandum gibi yöntemlerle yapılabilir. Üye fişlerine göre inceleme yönteminde, çoğunluk ilkesinin çiğnenmesi demek olan sahte üyelik fişleri üyeleri istifa etmiş sendikanın eski fişler yeniden tarihlendirmesi gibi yetki yolsuzluklarına sık sık rastlanılmaktadır. Belgelerin kuşku uyandırması halinde ise işçinin iradesine başvurularak yapılacak durum tespitinin ülkemizde yozlaştırılması ve baskı unsuru olarak kullanılması olasılığı büyüktür. Buna karşılık yetki; ülkemizde üyelik esasına dayandığından, referandumu sakıncalı bulan görüşlerde mevcuttur. Şunu unutmamak gerekirki, bütün bu yöntemler

«çoğunluk ilkesinin» hayata geçiriliş şekilleridir. Kanun koyucu bu yöntemlerden herhangi birinin uygulanması hususunda işçilerin anayasal hakkını ve buna bağlı olarak kazanılmış bir hak olan toplu sözleşme hakkını sınırlayıcı bir hüküm getirmemiştir.

Kanımızca Toplu Sözleşme Düzeninin etkinliğinin sürdürülmesi ve yetkili sendikanın tespitinde izlenecek yöntem özgürlükçü demokrasinin doğal bir sonucu olarak «REFERANDUM»dur. İddia edilenlerin tersine referandum hiçbir zaman «çok sesli hale» düşmek değildir. Çünkü referandum yolu ile toplu sözleşme yetkisini alan sendika sadece kendi üyeleri adına değil, işyerlerinde çalışan tüm işçiler adına sözleşme yapacaktır. Çünkü gizli oylama sırasında, hukuki üyelik hangi sendikaya ait olursa olsun, fiilen oy verenler arasında «üye olup olmadıkları» şeklinde bir ayırım yapmak imkânı olmadığından yetkili sendika işçilerin özgür iradeleri ile seçilmiş olacaktır.

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

Rant Maksimizasyonu Ekonomisi

Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

Türkiye’de şimdiye değin kendi kendine yeterlik ve dışa açılma biçiminde adlandırılabilen iki karşıt kalkınma stratejisi önerildi. Her ikisinin de biraz ütöpik-katı-biçimsel varyant var. Başka bir deyişle tam plancı-devletçi-merkezci modele karşıt «bırakınız yapsın» cı model. Bunların da güçlü ve etkin savunucuları olmakla birlikte gerçek savaş diğer iki varyant arasında geçiyor. Çünkü önerilen stratejilerin amaçları farklı olduğu halde yöntemleri uzun bir süreden beri ustalıklıla diğerine benzetilerek ileri sürölmektedir:

- Alt yapının geliştirilmesini ve toplumsal içeriğı ağır basan yatırımların gerçekleştirilmesini devlete bırakmayı öneren, sanayi rekabet edebilir duruma gelinceye kadar sürekli tam korumayı ve kamunun emek-sermaye-döviz piyasaları ile tüketiciyi korumak için mal piyasalarına yoğun müdahalesini savunan korumacı-kapalı model,

- Kamu müdahalesini, rantların oluşmasını engelliyecek, piyasa mekanizmalarını işler duruma getirecek, korumayı aşamalı olarak kaldırabilecek ve ekonomiyi dünya ekonomisi ile bütünleşebilir bir yapıya kavuşturacak en önemli araç olarak gören korumacı-açık model.

Birincinin sonuçları ortada iken şimdi neyin savunulması gerektiğini tartışmak daha kolay olacak. Doğal olarak geçmişin muhasebesini yaparken sorumlu aramaktan çok ders alma noktasına gelmiş bulunuyoruz. Ekonomi ciddiye alınması gereken bir konudur. Kamu, yüksek hızlı bir enflasyon döneminde ekonomi politikasını bu hızı doğrudan azaltma çabalarına yönelteceğine enflasyonun etkilerini doğrudan düzeltme eylemlerine kalkılırsa ne olur? Resmî faiz haddi enflasyon oranının altında ise aradaki farkı kim, nasıl ödemektedir? Sabit tutulan döviz kuru yüzünden aşırı değerlenmiş liranın aşırı değerini kimler kimlere aktarmaktadır? Alınamayan vergilerle finanse edilen aşırı şişmiş kamu harcamalarının açığını kimler, kimler için kapamaktadır? Hızlı nüfus artışının ve yapay faktör piyasalarının yarattığı işsizliğin sigorta primleri kimlerden tahsil edilmektedir? Fiyat denetimlerinin yarattığı denetlenemeyen fiyatları kimler, kimlerin cebinden almaktadır? Sonuç olarak gerisinde korumacı-denetimci zihniyetin egemen olduğu bu uygulamanın yarattığı çarpıklıkların ekonomiyi ve topluma ne yararı olmuştur?

Oldukça kaba ve basit bir yöntemle Türkiye’de döviz-sermaye-mal piyasalarına kanunun yanlış müdahalesi yüzünden oluşan olağanüstü rantlar yaklaşık olarak hesaplanabilir (1). Bu rantlar, dövizin, sermayenin ve malların fiyatları kamuca piyasa düzeylerinin altında tutulduğu ve bu resmi fiyatlardan belli kişilere dövizsermaye-mal tahsis edildiği ve satıldığı için oluşmaktadır. Çünkü bu olanakları resmî fiyatlarından elde edenler piyasa fiyatlarından değerlendirerek aradaki farkı, büyük bir kısmının vergilenme olasılığı da bulunmayan biçimde, olağanüstü rant geliri olarak kendilerine aktar-

(1) Benzer bir hesaplama Ç. Keyder ve Ş. Pamuk tarafından, 12 Ocak 1979 tarihli Milliyet Gazetesinde yayımlanan «Türkiye’de rantların ekonomi politikası» adlı yazılarında belirtilmiştir. Keyder ve Pamuk, toplam olağanüstü rantların 1977 yılında ulusal gelire oranını yüzde 25 olarak hesaplamışlardır.

maktadırlar. Ele alınacak dönem, istatistikleri elde edilebilen son bir yıllık dönemdir. Bu dönemde yaklaşık 4.7 milyar dolarlık dışalım yapılmış, banka kredileri 310 milyar lirayı bulmuş, KİT işletme zararları 50 milyar liraya yaklaşmış, bazı tahminlere göre yasal olmayan yollardan 2 milyar dolar dolayında dışalım yapılmış ve özel imalât sanayii mamullerine uygulanan fiyat kontrol yöntemleri nedeniyle bu kesimin toplam katma değerinin yüzde 20 si dolaylarında spekülasyon rantı oluşmuştur. Şu halde 4.7 milyar dolarlık dışalımda dolar 25 TL. dan alınıp enaz 50 TL. dan değerlendirildiğine (2), 2 milyar dolarlık yasal olmayan dışalımda dolar değeri en az 50 TL. olarak hesaplandığına, 310 milyar liralık krediye ortalama yüzde 30 faiz ödenip bu krediler enflasyon oranı olan yüzde 60 ile değerlendirildiğine, 50 milyar liralık KİT işletme zararları toplamının hemen tamamı rant olarak aktarıldığına ve özel imalât sanayii mamülleri fiyat tespiti-nden de katma değerinin yüzde 20 si hesabıyla 40 milyar liralık rant doğabileceğine göre Türkiye ekonomisinde böyle bir enflasyonist dönemde kamunun yalnızca döviz-sermaye-mal piyasalarına doğrudan müdahalesinden toplam 400 milyar TL. dolayında olağanüstü rant oluşmaktadır. Bu toplamın üstüne tarım ve hizmetler kesimine doğrudan müdahaleler (destekleme alımları, sulama-gübre-diğer alt yapı sübvansiyonları, ucuz kredi, imar planları, şehircilik projeleri, ulaştırma hizmetleri vs.) yoluyla aktarılan en az 50 milyar liralık olağanüstü rant da eklendiğinde, aynı dönemde yaratılan yaklaşık 1400 milyar liralık gayrisafi millî hasılanın yüzde 30 una, ulusal gelirin yüzde 40 ına yaklaşan bir olağanüstü rant ile karşılaşılmaktadır.

Bu sonuca yol açan korumacı-kapalı stratejinin başarısızlığını, bütün boyutlarıyla uygulanmasını engelleyen politik koşullara bağlamak isteyenler olacaktır. Ancak söz konusu politik koşulların, uygulanmak istenen stratejinin kendi yarattığı koşullar olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Etkinlik ya da gelir dağılımı almaşıklarından herhangi birinin seçimi sisteme bağlanabilir ama hem gelir dağılımını hızla bozan bir uygulamanın ömrünü sistem kavramına bağlamak en azından tutarsızlıktır. Yüzde 40 lara varan olağanüstü rant

(2) Dışalımın önemli bir kısmının kamu kesiminin gereksinimleri ve petrol için yapılması, olağanüstü rant oluşumu açısından farklı bir sonuç yaratmamaktadır.

oluşumu, ekonominin doğrudan yönetiminin kamunun elinden kaçtığı vurgulamaktadır. Şu halde içinde yaşanılan bunalımlı dönemde kamunun izleyebileceği en rasyonel strateji, ekonominin yönetiminde dolaylı araçlara dönmek ve istihdam ile gelir dağılımı sorunlarının boyutlarını daha da genişletmekten hızla kaçınmaktır. Yoksa sorunların giderek yoğunlaşmasının yarattığı acelicilik ile ekonomiye her doğrudan müdahale, gelir dağılımını biraz daha bozmakta, beraberinde yalnız ekonomik değil çözülemez toplumsal ve siyasal sorunları da getirmektedir.

Gayrimenkullerin Yeniden Değerlendirmesi Ve Türk Banka İşletmeciliği

Faik Y. BAŞBUĞ

Bir bütün olarak gözlemlendiğinde, genellikle işletmelerin bilânço düzenleme dönemlerinde yoğun bir uğraş içine girdikleri ve kitlelere açılma açısından büyük önem taşıyan sonuç hesaplarını olduğundan iyi gösterme çabası verdikleri dikkat çekmektedir. İşletmeler bu yönde tüm olanaklarını kullanmakta ve özellikle dönem sonuçları zarar ya da çok düşük kârla sonuçlanmış kuruluşlar, kârlılık durumunu o dönemle ilişkili olmak üzere yanıltıcı şekilde gerçek dışına taşımaya çalışmaktadır. Bunun için gayrimenkul ve diğer aktif kıymetlerin yeniden değerlendirilmesi yolu seçildiği gibi, bilânço kalemleri arasında muhasebe oyunlarına göre hesap saptırma yöntemleri de yeğlenmektedir.

Aslında Türk Vergi Sistemi ve işletmelerin konumu açısından konuya bakılırsa yer verdiğimiz bu giriş açıklaması uygulamayla ters

düşüyormuş gibi gözükabilir. Doğrudur. Ancak hemen belirtelim bizim üzerinde durduğumuz, gerçek anlamda kamu hizmeti yaptıklarının da bilincinde olan, bu nedenle de kitlelerle salt üretim ve pazarlama değil aynı zamanda onların olanaklarına ve güvenlerine gereksinme duyma açısından bağımlı çalışan şirketlerdir. Dengeli ve ikili ilişkinin bulunduğu büyük boyutlu işletmeler söz konusudur. Bunların tipik örneği ise esasen üzerinde durmak istediğimiz Banka işletmeleridir.

Türk Banka işletmeciliği kendisine özgü çalışma koşullarının farklılığı yanında aynı zamanda da bu koşulları ana hatlarıyla düzenleyen yasal normlar açısından son derece ilginç bir ortam içinde bulunmaktadır. Hem çok ince noktalara kadar detay düzenlenime konu edilmiştir, hem de bu düzenlemeleri konu edinen yasaların çoğulluğu ve çoğulluğa paralel olarak aynı alanda çapraşık hükümlerle karşı karşıya bırakılmıştır. Bunlardan en önemli birisi gayrimenkul üzerine işlemler ve mülkiyetine sahip olunan gayrimenkulün kullanım şekline ilişkindir.

Konu öncelikle Bankalar Yasasında düzenlenmiştir. Farklı bir bakış açısı vardır. Daha çok bir kredi kullandırım aracı olarak gayrimenkulün değerlendirimi yapılmış, bu arada da ayrıca mülk edinme anlamında düzenlenimi 50. maddenin son fıkrasında yer almıştır. Bu nedenle esas amacımız olan «mülk anlamında gayrimenkul olduğundan, Bankalar Yasasının bu son fıkra hükmü de çok sınırlı bir duruma ışık tuttuğundan sadece değinerek yetinelim :

«Bankaların iştirakleriyle iştiraklerinin serik olduğu müesseseler iştirak mevzularının icabettirdiği işyeri, fabrika, imalathane ve müstemilatı ile emsali gayrimenkuller haricinde TC Merkez Bankasının müsaadesi olmaksızın gayrimenkul iktisap edemezler.»

Yineleyelim, hüküm asıl üzerinde durmak istediğimiz mülkiyete bağlı olarak değerlendirme ve hesap analizleri anlamında da hiç bir anlam taşımamaktadır.

İlk ele alınması gereken Bankalar Yasasında, konu bu şekilde değerlendirilince üzerinde durulması gereken iki ayrı yasal saha kalmaktadır. Vergi Kanunları ve T Ticaret Kanunu...

T. Ticaret Kanunu Açısından...

Gerçekte, konu özü itibariyle «Bankacılık Hukuku» içinde değerlendirilmesi gerekip, katı şekilde dağılık yasalar içinde yer alan dağılık normlar çok anlamlı bulunmamasına rağmen, yine de bu maddeleri yakından görmek yararlı olacaktır. Ondan sonradır ki, tekrar Bankalar Yasasın dönülecek, önce üzerinde durduğumuz ve detay düzenlemeler içermediğini söylediğimiz 50. madde dışında, bir sistem sorunu olarak konu ele alınacaktır.

T Ticaret Kanunu kendisine göre ilginç özellikleri olan yaptırım gücünden yoksun eksik bir yasadır. Bu nedenle şekilsel anlamda yol gösterici yönü ağır basmaktadır. Ama uygulaması halinde herhangi bir müeyyidesi yoktur. Bir örnek olarak vermek gerekirse, ticari uğraşının özünü oluşturan Anonim Şirket kuruluşu geniş bir denetim ve düzenlenme konu edilmesine rağmen, denetici ve gözetici Ticaret Bakanlığı etkinlik anlamında tamamen güçsüz bırakılmış ve yasanın 280. maddesinin son fıkrasında «Ticaret Bakanlığı, esas mukavelenin kanunun müffesir hükümlerinden ayrıldığını ileri sürerek izinden kaçınamaz» hükmüne yer vermiştir. Bu oluşum ise Yasanın güçlülükten uzaklığı konusunda iyi bir göstergedir.

Hesap düzeni ve gayrimenkullerin düzenlenişi konusuna dönersek; T. Ticaret Yasasında bu konuda doğrudan veya dolaylı anlamlar taşıyan bir seri hükümler sözkonusudur. Ancak açık ve tekdüze bir uygulamaya varılmasını sağlamaktan uzaktır.

Genel hükümleri içeren başlangıç bölümünden hareketle bunu daha yakından görmek olasıdır. 73. madde işletme varlıklarının saptanması ve envanter düzenlenmesini ortaya koyan hükmünde; «... saymak, ölçmek, tartmak ve değerlendirmek suretiyle bilânço günündeki mevcutları... saptamaktır» açıklamasına yer vermiştir. Böylece bilânço günündeki değerlendirmeyi özenle vurgulamış, değişkenliğe ve sayısal saptama dışında (ki sayısalılık malların niteliikle-

riyle ilgili olup gayrimenkuller açısından önem taşımaz) değer analizlerine olanak tanımıştır.

Diğer taraftan 75. madde başka bir açıdan bu öngörüü desteklemiş ve «ilgililerin, işletmenin iktisadi ve mali durum hakkında doğru fikir edinebilmeleri için» bilânçoların ticari esaslara göre eksiksiz açık ve kolay anlaşılabilir düzenlenmesini istemiştir. Ve devamla bütün aktiflerin en çok bilânço gününde işletme için haiz oldukları değer üzerinden kaydolunacağı belirtilmiştir. Daha açık bir deyişle hükümde «kaydolunabilir» değil, «kaydolunur» açıklamasına yer verilerek emredici bir tutum izlenmiş, aktif değerlerin ve doğal olarak gayrimenkullerin de değerlemeye esas alınacağı, özellikle vurgulanmıştır.

Genel düzenlenim bu şekildeyken, Anonim Şirketlerin Hesapları bölümünde ise 460. madde de, «gayrimenkuller, binalar,... halin icabına göre münasip olan tenzilat yapıldıktan sonra en fazla maliyet değerleri üzerinden bilânçoya geçirilir» hükmü yer almıştır. Üzerinde durulması gereken bir nokta maliyet değeri tanımlamasının yer almasıdır. Ve bu düzenlenim şekliyle daha önce üzerinde durduğumuz 75. madde arasında bir karşıtlık sözkonusuymuş gibi gözükmektedir.

Gerçekte bu iki maddenin bakış açısı çok farklıdır ve karşıtlık ta söz konusu değildir. 460. madde 75. maddeye istisna getirmemekte, A. Ş.'nin aktifine kattığı herhangi bir andaki gayrimenkullerin muhasebeleştirilmesi konusunu içermektedir. Başka deyişle herhangi bir A. Ş. daha sonra bir gayrimenkul alımında bulunduğu o anki kayıt tekniğini ortaya koymaktadır. Bu da doğal olarak, işlemin sonuçlandırıldığı andaki esas değer alım değeri olduğuna göre (ki maliyet değildir ve gerçek değerden normal olarak sapma sözkonusu değildir) o değer üzerinden kayıt tesisini zorunlu kılmaktadır. Nitekim maddenin son tümcesi de «bilânçoya geçirilir» şeklinde düzenlenerek, bilânçoya girişi yapılan bir değerle ilgili kayıt oluşturulması konusunu ayrıca vurgulamıştır. Oysa 75. madde sürekli aktiflerin bilânço dönemi sonunda gözden geçirilmesi olgusuna olanak tanımakta ve yeniden değerlendirme esasını öngörmektedir.

Vergi Yasaları Açısından...

Gayrimenkulün bir ekonomik değer olarak, çağımızın değişken değer ve fiyat gelişimine paralel şekilde, T Ticaret Kanundaki bu formüle ediliş ve sonuç itibarıyla işletmelerin en büyük değer stoklama ve geleceği kurtarma aracı düşüncesi, çok yaklaşık olarak vergi yasalarında da yerini korumuştur. Dolaylı hükümlere girmeden, değerlemeyle ilgili hükümler ve son derece popüler geçici 11. madde, bu konuda yeterli bir göstergedir. Ve hemen vurgulayalım, gerek yukarıda üzerinde durulan Ticaret Kanunu hükümleri ve gerekse şimdi açıklayacağımız maddeler, aynı zamanda ticari kurumların bilânçolarının topluma açılmasının yöntem ve şeklini saptayan bir objektif istem hükümleridir. Bu nedenle de bazı zorunlu özden farklılıklar hariç mali bilânçoyla, ticari bilânçoğu karşıtiran ve yanıltıcı gizlemelerden kaçınılmasını da esasen bünyesinde taşıyan düzenlemeler olarak görülmektedir.

Vergi Usul Kanunun bu açıdan ilk dikkat çeken hükmü 269. maddedir. Genel olarak gayrimenkullerin değerlendirilmesini esas alan hüküm, daha önce T Ticaret Yasası hükümlerine paralel şekilde iktisap anını esas alır şekilde düzenlenmiştir. Üzerinde detaylı şekilde duracağımız geçici 11. madde nedeniyle başka şekilde anlamaya olanak yoktur.

270. ve 272. madde de aynı düşünce üzerine oturtulmuştur. Girişi yapılan gayrimenkulde o anda ya da daha sonra zorunlu giderlerin (değer artışıyla ilgili) maliyet giderlerine eklenmesi ve ona göre muhasebeleştirilmesini esas almaktadır. Nitekim bu zorunlu düzenleniş şekli, yol açtığı farklılıklar ve ekonomik anlamlılıktan uzaklığı nedeniyle uygulama alanına göre farklı hükümlerle ayrıca düzenlenim konusu edilmiş ve çağdaş ekonomiklik onlayışıyla geniş boyutlu bir uyum içine sokulmaya çalışılmıştır.

Bunun en belirgin örneklerinden birisi servet değerlemeleri ile ilgili 297. maddede gözükmemektedir. Hükme göre, Veraset ve İntikal Vergisi uygulamasında gayrimenkuller rayiç bedelle değerlendirile-

cektir. Rayiç bedel ise, gavrimenkulün değerlendirme günündeki alım-satım değeri olarak tanımlanmıştır.

Diğer taraftan vergi değerleriyle ilgili bölümün gayrimenkullerin iratlarının saptanmasıyla ilgili maddelerinde de aynı yönde hükümlere yer verilmiş olduğu gözükmemektedir. Böylece dinamikli ve yaşanan döneme dönüştürme öz fikri iyice egemen kılınmıştır. 302. maddede gayrisafi iratların, 309. ve 310. madde de arazi gibi kıymetlerde değerin, rayiç bedelle, bu bedelin saptanmasına ilişkin ölçütlerin kullanılması suretiyle bulunacağını öngörmüştür.

Ancak bu noktada, uygulama şekline, genellenmiş bir şekilde gerçek rayiç bedelle o bölge ya da bölgelerde resmi kayıtlama intikal eden olumsuz yönde yapay rayiç bedellerin farklılığına özenle dikkat etmek gerekir. Türkiye’de bu iki değer önemli ölçüde saptırılmıştır. Çoğu kez o bölge resmi organlarının da alet edildiği bu uygulama sonucu, ilgili değişik devlet kuruluşlarında kayıtlı ya da kayda esas olacak rayiç bedel örneğin arazide metre karesi TL 100.- iken gerçekte TL 1000.- ile TL 2000.- arasında değişmektedir. Değişikliği yaratan öğelerin çoğu kez her iki fiatın saptanmasında aktif araçlar oluşu gereğe yaklaşılmamasını ve bu iki değerinkı karşılaştırılmasını olanaksızlaştırmaktadır. Sonuçta da kolayca anlaşılabilir bir seri vergisel oyun ve bir yönüyle devlet açısından kayıp, diğer yönüyle mükellefler yönünde kazanç gibi gözükken uygulamalar yürüyüp gitmektedir.

Oysa arzulanan, daha sonra üzerinde duracağız, kamuya açılma ve kitleleri etkilemede mali bünyeyi güven verici göstermeye yönelik, özellikle gayrimenkul üzerinde gerçekleştirilen değer oynamalarını, zaman zaman değişik çevrelerce ve farklı yasal anlayışla yorumlama ve kısıtlama değil, geliştirme yönünde bir serbestiyle genelleştirmek ve etkin bir vergilendirme aracı olarak kullanmak olmalıdır. Böylece hesapta gözükmeyen açıktan finansmanlı gerçek rayiç bedel uygulaması bazı yerlerde kayıtlara yansıtılacak ve sonuçta da, bu girişimler sonucu, düşük gösterme yönünden yapay rayiç bedel uygulamasını zorunlu olarak kendine yaklaştırarak ortadan kaldıracaktır.

Tekrar Vergi Usul Yasası çerçevesinde öngörülere dönersek, açıklıkla söyleyebiliriz ki, konuyla ilgili olarak en can alıcı hükümlerden birisi olan geçici 11. madde karşımıza çıkmaktadır.

Madde son derece detay tutulmuş ve bazı yönlerden anlaşılması güç çapraşıklıkları içerir şekilde kaleme alınmıştır. Ancak yine de konuya özü itibarıyla geniş ölçüde açıklık getirecek niteliktedir.

Ne varki, hüküm içeriğini ele almadan öncelik dikkat çeken bir nokta vardır ki, şaşırtıcı ilginçliktedir. Düzenleme «geçici» bir madde konusu edilmiştir. Bunun nedenini anlamak çok güçtür. Çünkü incelendiğinde görülmektedir ki, madde sistemi, geçici bir duruma değil sürekli ve köklü çözümler getiren konuları düzenlenime esas almıştır. Sadece değinerek yetinelim.

Maddenin birinci fıkrası aynen şöyledir :

«Bilânço esasına göre defter tutan gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri bilânçolarına dahil amortismanla tabi iktisadi kıymetleri ve bu kıymetler üzerinden ayrılmış olup bilânçolarının pasifinde gösterilen amortismanları, Maliye Bakanlığınca tesbit olunacak emsallerle çarpmak suretiyle aşağıdaki şartlarla yeniden değerlerler.»

Görüldüğü gibi bilânçoda yer alan değerlerin belirli bir rayiç bedel katsayısıyla çarpılarak gerçeğe dönüştürülmesi esastır. Ancak burada madde düzenlenirken bir karışıklığa da yer verilmiş, amortismanların da bu katsayı ile çarpılması istenmiştir. Nedenini bulmak güçtür. Kaldı ki daha sonraki açıklamalar bunun gereksiz ve olanaksızlığını da ayrıca ortaya koymaktadır. Genel olarak esasını yeniden değerlendirme üzerine kuran madde, izleyen bendlerde uygulayış ölçütleri getirmiştir.

(1) no'lu bende göre yeniden değerlendirme neticesinde doğacak değer artışı bilânçonun pasifinde özel bir fon hesabında gösterilecektir. Ne var ki, bu bölümde de uygulamayı karışıklıktan kurtaramayacak bir başka hükme yer verilmiştir. Buna göre değer artışı he-

saplanırken, bilânço aktifinin değer katsayısının uygulanmasından önce ve sonraki net değeri ölçüt olarak kullanılacak, bunun için de net değerın bulunması için pasifte yer alan amortisman düşülecektir. Sayısal olarak gösterilirse varılan çelişkili sonuçlar daha açık anlam kazanmaktadır.

Örnek :

Gayrimenkulün değeri	TL 10.000.—
Amortisman	2.500.—
Net değer	7.500.—
Değer artış katsayısı	8

Bu durumda gayrimenkul değeri artışı :

$$A \text{ — } [(10.000 - 2500) \times 8] \text{ — } (10000 - 2500) = \\ 60000 \text{ — } 7500 = 52500$$

$$B \text{ — } [(10000 \times 8) \text{ — } 2500] \text{ — } (10000 - 2500) = \\ (80000 \text{ — } 2500) \text{ — } 7500 = 77500 \text{ — } \\ 7500 = 70000.—$$

Görüldüğü gibi hesaplama yöntemini madde sistematüğinden hareketle çok farklı yönde geliştirmek ve çok farklı bir sonuca ulaşmak olasıdır. Hemen belirtelim bunlardan hangisinin kullanılacağı yönünde en ufak bir açıklık yoktur. Kaldı ki, maddenin ilk fıkrasından hareketle yanıtlanmaya çalışılırsa :

$$[(10000 \times 8) \text{ — } 2500 \times 8] \text{ — } (10000 \text{ — } 2500) = \\ (80000 \text{ — } 20000) \text{ — } 7500 = 60000 \text{ — } \\ \text{— } 7500 = 52500$$

gibi (A) örneğinde gösterdiğimiz sonucu doğuran ama oldukça karışık bir hesaplama yöntemini uygulamak dahi olasıdır.

Bu örnekleme ve açıklamalardan amacımız şuydu. Daha önce değindiğimiz maddenin çelişkili ve karışık düzenlenim şeklini detaylı

şekilde tüm yönüyle vurgulamak. Asıl önemli olan ise böyle bir hesaplama yönteminin varlığı ve çapraşıklığı değildir. Tamamen olarak ve varılan sonuçtur önemli olan.

Böylece yine örnekten hareketle varılan sonucu ve olanağı belirtirsek; artık işletmenin aktifte gayrimenkul mevcudunu 80000 artış farkına karşılık gelen 52500 veya 70000 TL'yi de pasifte bir karşılık hesabında göstermesi gerekmektedir. Pasifleştirilen bu meblağ, işletme öz varlıkları arasına katılabileceği gibi, yine (2) no'lu bendin açıklaması ışığında işletmeden çekilebilecek veya başka bir hesaba alınabilecektir. Hangi durum gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin bu miktarın vergisi ödenecektir. Diğer bir deyişle değerlendirme yasal bir işlem ve aktif şekilde gelir artırıcı bir girişim olarak kabul edilmekte ve vergiye tabi tutulmaktadır. Daha açık bir deyişle öngörü asal bir bilânço kalemi ve hesaplama yöntemi olarak düşünülmüş ve vergilendirme prensipleri açısından herhangi bir açık kapı bırakılmadan özenle geliştirilmiştir. O kadar ki, yeniden değerlendirmeden sonraki amortisman uygulaması ve vergisel görünümün de ayrıca düzenlenim konusu edilerek, hiç bir boşluk bırakılmamasına çalışılmıştır. Vurgulayalım, değindiğimiz gibi bir kısım çelişki ve eksiklikler gözden kaçırılarak.

Son olarak burada bir noktayı özellikle vurgulayalım. Geçici 11. madde böyle bir bakış açısıyla ele alınırken bir bütün halinde gözlemlendiğinde özenle içerdiği bir uyum sözkonusudur. Şöyle ki, değerlendirme farkı, gayrimenkuller üzerinde gerçekleştirilen bir işlem sonucu kâr-zarar hesabını iyileştirmeye yönelik bir bilânço operasyonu olarak gözükrken, aynı zamanda vergi yasaları açısından da kaçınılması olanaksız bir olguya yol açmaktadır. Önemli ölçüde oluşturulan bu gelir artırıcı kalem, ticari bilânçoyla mali bilânçonun çakıştırılmasını zorunlu kılmakta ve vergisel bir yükümlülük doğurarak sonuçta da önemli ölçüde bir vergi matrahı meydana getirmektedir. Diğer bir deyişle bu yola bir kez girildim, i ticari ve mali bilânço arasında herhangi bir fark yaratılamamaktadır. Eğer yaratılırsa asıl o zaman yasal uyumsuzluklar baş göstermekte ve bilânçonun geçersizliğinden işletmenin hesaplarının doğruluk ve açıklık ilkesine aykırılığına kadar bir seri sorumluluklar sözkonusu olabilmektedir.

Bankacılık Hukuku ve Sonuç :

Daha giriş kısmında da değindiğimiz gibi, biz, esasen son derece önemli olan ve Banka işletmeciliği açısından geniş bir uygulama alanı bulan gayrimenkul değerlendirimi konusunu ele almayı amaçlamıştık. Diğer yasal normları bu görüş çerçevesinde yukarıdaki bölümlerde değerlendirdik.

Bankalar yasası denebilir ki, kamu hukuku ve bu hukukun kitle duyarlılığına bağımlılığı açısından en nazik alanlardan birisini düzenlenim konusu etmiştir. İlk ereği fonların toplanması yönünden tasarruf sahiplerine devlet güvencesini sağlama noktasında düğümlenmektedir. Kredi düzenlemesiyle ilişkin olanlar ve diğer hükümlerde doğrudan ya da dolaylı olarak aynı amacın gerçekleşmesine yönelik bir içeriğe sahiptir. Klasik tanımlanmasıyla «Banka, şahısların meçhul itibarı yerine devlet güvencesinin yerleştirilmesiyle» şahıslara ve fonlara yaklaşım araçlarından en etkin birisi olmuştur.

Bu tür bir yasal düzenlenim şekli son derece doğaldır. 1930'ların henüz gelişen ve erek olarak ta çıkınlarda toprağa gömülen ya da yatak altlarında saklanan fonları seçen bir kuruluşun, en azından görünürde de olsa, yerleşik saklama şekline göre varlığına inanılan mülkiyet sahipliği güdüşü ve güvencesini vermesi kaçınılmazdır. Yasa ilk etapta bunu sağlamıştır. Mevduatın devlet garantisinde olduğunu belirtmiştir.

Ne var ki, bunu dolaylı etkileyen diğer bir güvence daha gereklidir. Kuruluşların sağlamlığı ve kârlılığı. Böylece fon sahiplerini, özellikle giderek yaygınlaşan çok bankalı ve çok şubeli işletmeler topluluğu içinde, yarışımı olumsuz etkileyecek tüm etkenlerden arıtılmış bir ortam içinde bulundurulması zorunluluğu doğmuştur. Mali bün-yenin olumsuz etkilerinin giderilmesi şeklinde özetlenecek bu oluşum, yukarıda değindiğimiz mevduat güvencesini sağlayan hükümler yanında ayrıca bir seri diğer denetim ve yönlendirmeye ilgili hükümlerle geniş şekilde sağlanmak istenmiştir. Krediler yakın bir denetim altına alınmış, her türlü varlıkların edinilmesinden kullanımına kadar geniş bir alan düzenlenim konusu edilmiştir. Önemi nedeniyle yineleyelim, doğrudan ya da dolaylı olarak bu hassas kuru-

luşlar hakkında yanıltıcı ve sonuçta da ulusal ekonomi açısından zararlı sonuçlar doğuracak gelişmeleri kaynağından kesme ilk ve en önemli erektir.

Genel sistematik bu yönde düğümlenmişken, düzenlenim konusu edilmemiş gibi gözüken gayrimenkuller üzerinde tasarruf ve yeniden değerdendirme konusu da, güdüldüğünü söyledüğimiz bu amacın gerçekleştirilmesiyle yakından ilgilidir. Daha da açık söylemek gerekirse, bilânço sonucunu zararlı kapatma durumunda kalmış bir banka işletmesinin böyle bir saplantılı doğruluğu, mevcut reel olanaklarını kullanmama ve daha önce üzerinde durduğumuz Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu hükümleri çerçevesinde gayrimenkulleri yeniden değerdendirerek sonuç hesaplarını kamu oyuna olumlu etkileyecek yönde düzenlememe kararlılığı ile izlemesi, varılacak büyük ulusal kaybın peşinen kabul edilmesiyle eş anlamlı olacaktır.

enerji mi? haberleşme mi?
İHTİYACINIZ KABLO İSE

AKLINIZ ARKADA KALMAMALI..!

**YENİ TEKNOLOJİYİ BULUP SİZİN MAMÜLLERİNİZ İÇİN
UYGULARKEN DAİMA.**

AKLINIZIN ARKADA KALMAMASINI DÜŞÜNÜRÜZ

**TÜRK STANDARLARI ENSTİTUSU DA SİZE GÜVEN VERMEK İÇİN
BİZİMLE BERABERDİR MAMÜLLERİMİZDEKİ TSE GARANTİSİ İLE**

- ENERJİ KABLOLARI (20 KV a kadar)
 - TELEKOMÜNİKASYON KABLOLARI
 - 1800 çiftte kadar çok perli askı telli veya ekranlı yeraltı tipi
 - Jönksiyon kablosu
 - Tamdolu kablo
 - Camper teli
 - Askı telli, askı telsiz dış rasica kablosu
 - TESİSAT KABLOLARI
 - PLASTİK İZOLASYONLU HER NEVİ ÖZEL KABLOLAR
 - Gemi tipi kablolar
 - Televizyon anten kabloları
 - İstek üzerine her tip özel kablo
- VE
- EMAYE BOBİN TELLERİ 1 005 ile 1 00 mm arası vuvarkak ve dikdörtgen
- İLE

KAVEL Kablo ve Elektrik Malzemesi A Ş
Telefon: 45 35 05 - 45 34 94

EN İYİ HİZMET İÇİN BİZİ ARAYINIZ.

Turist Döviz

Dr. Yılmaz ÖZEN

Bilindiği gibi ülkeye girişine turistlerin neden olduğu her türlü dışparaya «turist döviz» veya «turist dışparası» diyoruz. Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca yayınlanan turizm istatistiklerine göre 1977 yılında ülkemize 205, 1978 de 230.5 milyon dolarlık turist dışparası girmiştir. Bu rakamlar ancak Bankalara bozdurulan turist dışparasını göstermektedir. Bir de ülkeye girdiği halde banka dışı piyasalarda elden ele dolaşan, sonuçta gizlice ülkeyi terkeden turist dışparaları vardır. Ayrıca ülkeye gelmesi gerektiği halde getirilmeyip dışarıda bırakılan, müşterisini ülke dışında bulan turist dışparasından da söz etmek gerekir.

Biz bu yazımızda turist dışparası yaratan kuruluşları ele alacak, ülke kaynaklarının sunulması karşılığı yaratılan bu paraların ne gibi yollar izlediğini belirtmeye çalışacak, turist dışparasını yasal ve ya-

sa dışı yollara iten nedenler üzerinde duracağız. Ayrıca dışparanın ülke yararına kullanımı için neler yapılabileceği üzerine bazı öneriler sunacağız.

Önce turist dışparası yaratan kuruluş ve kişileri görelim: Turist dışparası yaratan kuruluşların başında yerel seyahat acentaları ve yasal olmadığı halde seyahat acentası rolü gören kişi ve kuruluşlar gelir. Konaklama tesisleri turist dışparası yaratan diğer kuruluşlardan biridir. Özellikle uluslararası zincir otel işletmeleri turist dışparası yaratan konaklama tesislerinin ilk sıralarında yerlerini alırlar. Kamu ve özel ulaşıma işletmeleri turist dışparasının ulaşım ile ilgili bölümünü oluştururlar. Turistik mal ve hediyelik eşya satan kuruluş ve kişiler de turistik dışparanın hemen hemen en büyük bölümünü yaratanlardır.

YEREL SEYAHAT ACENTALARININ YARATTIĞI DIŞPARALÂR

Yerel seyahat acentaları dış tur operatörlerine konaklama ve yeme içmeyi de içeren «paket tur» veya sadece «tur» denilen gezi hizmetleri sunarlar. Tur veya paket turlar günlük, haftalık veya birkaç haftalık olabilir (*). Her turun veya paket turun bir fiyatı vardır. Bu fiyat, yerel seyahat acentasının turla ilgili giderlerinden, sabit giderlerinden ve kâr payından oluşur. Bu bedel yerel seyahat acentasına dış tur operatörlerince dışpara veya TL. olarak ödenebilir (**). Yani dış tur operatörü turist grubuyla beraber Türkiye'ye girer, 17 sayılı karara göre «Türkiye'deki şahıs» özelliğini kazanır ve tur hizmeti be-

(*) Bu gibi hizmetler, 1618 sayılı seyahat acentaları ve Acentalar Birliği yasasıyla yasaklandığı halde bazı kişilerce de sunulmakta, Turizm ve Tanıtma Bakanlığının kontrol gücü, yasa emrettiği halde bu sorumsuz kişilere çoğu kez uzanamamaktadır.

(**) Türk parası kıymetini koruma hakkındaki 117 sayılı kararın 9. maddesi «Türkiye'deki Şahısların Türkiye'de Türk parası ile tediye, tahsisat ve tediyeatta bulunmaları serbesttir» demektedir. Aynı kararın 3. maddesinin 3. fıkrasında Türkiye'deki Şahıslar sözünün kapsamı şöyle tarif edilmiştir. «Türkiye'de mukim olsun olmasın fiilen Türkiye sınırları içinde bulunan gerçek kişilerle Türkiye'de mukim tüzel kişiler Türkiye'deki şahıs addolunur».

dellerini yerel acentaya Türk lirası olarak ödeyebilir. Oysa 1618 sayılı Seyahat Acentaları Birliği yasaı 4. maddesiyle «Türkiye'deki şahıs»ın TL. ile ödeme serbestisi kararını dikkate almaksızın yeni kurulan seyahat acentalarına bir «80 bin dolar» koşulu koymuştur. Her seyahat acentası kuruluşunun ilk iki yılı sonuna kadar turistik hizmet karşılığı olarak ülkeye 80 bin dolar getirmek zorundadır. Aksi takdirde seyahat acentasının «İşletme Belgesi» geri alınır, acenta, kendini tam tanıtmaya başladığı sırada turizm faaliyetinden men edilir. Yasa, iki yılda 80 bin dolar barajını aşan acentalara daha yumuşak bir yaklaşım göstermiş, baraj sonrası dört yılda toplam 160 bin dolar koşulunu koymuştur.

Yasanın bu maddesi bu güne kadar nasıl işlemiştir? Turist dış-parası üstünde ne gibi etkiler yaratmıştır?

Maliye Bakanlığı Kambiyo kayıtlarına, Turist ve Tanıtma Bakanlığı özel istatistiklerine göre söz konusu yasa çıkmadan önce kurulmuş, oturmuş sayılabilecek seyahat acentalarının büyük çoğunluğu, getirdiği iki yıllık turist dış-parası tutarını genellikle 80 bin doların biraz üstünde göstermişlerdir. Oysa 80 bin dolar, otuz turistten oluşan iki hafta süreli sadece 7-8 Anadolupaket turunun veya 250-300 turistle İstanbul'a, Kuşadası'na veya İzmir'e günübirlik gelip giden vapurlara yarım günlük tur verilmesi halinde 65-80 vapurun, tam günlük tur verilmesi halinde 30-40 vapurun, bunlara gece turu da verilmesi halinde 20-25 vapurun hizmet bedeli karşılığıdır. Oysa bir mevsimde 50-60 adet haftalık paket tur veya 80-100 vapura tam günlük tur veren seyahat acentaları pek çoktur. Bunların servis karşılığı dışpara alacakları yılda 600-800 bin doları bulduğu halde yetkili kamu kuruluşlarına gösterilen miktar genellikle ancak 100 bin doların civarında olmaktadır. Kalan dışparalar ülke dışında veya ülke içinde ama her hal ve kârda resmi yollar dışında değerlendirilmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi turistik hizmet bedeli ille dışpara olarak ödenir diye bir koşul yoktur. Dış tur operatörü bunu Türk parası ile de ödeyebilir. O yüzden dışparayı ülkeye getirmek istemiyen seyahat acentasının cevabı hazırdır. Tur operatörü grupla beraber gelmiş, parasını sözde bankaya şahsen bozdurmuş ve tur bedelini TL. olarak ödemiştir. Nitekim 12 Nisan - 9 Haziran 1979 tarihleri arasındaki iki-

li kur uygulaması böyle bir özürü çok uygun bir zemin yaratmıştır (*). 1618 sayılı yasa her acenta için iki yılda 80 bin dolar koşulundan ötesiyle ilgilenmemektedir. Konuya yeterince hakim olmayan bazı turizm teorisyenleri de 80 bin dolar koşulunu 200 bin dolara yükseltmekle bu duruma bir çözüm getirilebileceğini sanmakta ve görüşlerini ısrarla ileri sürmektedirler. Oysa 600-800 bin dolarlık iş kapasitesine sahip bir seyahat acentasının 80 bin veya 200 bin dolarla koşullandırılması soruna, kati çözüm niyetiyle değil, «ne koparılırsa kârdır» gibi palyatif ve oportunist bir görüşle yaklaşmak demektir. Kaldıki maddiyonun öteki yüzü, yani kurulan, gelişme çabası içindeki seyahat acentalarıyla ilgili yüzü konuya tamamen farklı bir görünüm kazandırmaktadır.

Bilindiği gibi dış turizme yönelik yeni bir seyahat acentası, farklı üç kuruluş biçiminden birine uygun kurulur:

1. Eski bir seyahat acentasının ortakları veya dış ilişkilerini yürüten müdürü firmadan ayrılarak işlerin tamamını veya bir kısmını beraberinde götürüp yeni bir seyahat acentası kurar,
2. Yabancı bir vapur işletmesinin Türkiye temsilciliğini yapmakta olan vapurculuk acentası, bünyesinde seyahat acentasını da kurarak bağlı olduğu Vapurculuk İşletmesinin sahil kentleri turizm servislerini de üstlenerek işe başlar,
3. Ülkesini ve firmasını ülke dışında kısa veya uzun vadede tanıtacağından emin bir girişimci bir seyahat acentası kurar.

1618 sayılı yasa ilk iki tip seyahat acentası kuruluşlarını destekler, ideal olan sonuncu tipi köstekler özelliklere sahiptir. İlk iki şekil eski kuruluşların bölünerek küçülmelerini ve fiat kırma metodlarıyla birbirinden iş çalmalarını teşvik eder. Bu ise ülke yararına olmayan bir uluslararası ticaret biçimidir. Sonuncu tip acentanın

(*) Daha fazla bilgi için, Enflasyon ve Turizm, Dr. Yılmaz Özen, İktisat Dergisi Haziran 1979.

kendini iki yıl içinde dış ülkelere tanıtıp 80 bin doları getirecek iş ilişkileri kurması hemen hemen olanak dışıdır. İki yıl yeni acentanın dış ilişkileri başlatılmasına bile yetmeyecek kadar kısa bir süredir. Turist gönderen her ülke başlıbaşına bir araştırma, inceleme ve girişim alanıdır. Güvenli iş atılımlarına acenta ancak bu araştırma ve kendini duyurma devresinden sonra başlayabilir. İlk iki yılda 80 bin dolar getirmek zorunluluğu ise acentanın, köklü atılım araştırmaları yapmak yerine, diğer yerel acentaların işlerine el atmak, fiat kırmak gibi kestirme yollara yönelmesine neden olmaktadır. Fiat kırmak, turistik servis karşılığı ülkeye girecek dışpara miktarının ülke zararına azalması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca 80 bin dolar koşulu yeni acentayı, piyasadan karaborsa dışpara toplayıp bunları hizmet karşılığıymış gibi bankada bozdurmya ve piyasada dışparanın karaborsa fiatının yükselmesine neden olmaya yönelmektedir. 80 bin dolar koşulu karşısında kendini kurtarmak zorunda kalan seyahat acentası için bir yol daha vardır. 80 bin dolar üstünde dışpara geliri olan bir başka seyahat acentasına dolar başına açıktan bir fark ödeyerek onun dışpara girişlerinin bir kısmını kendi adına göstermek. Bu durum diğer seyahat acentasına vergi matrahını küçük gösterme, vergi dışı açıktan gelirler sağlama olanakları verir. 1618 sayılı yasanın ülke turizmi yararına işlemediği bir gerçek olan bu 80 bin dolar koşulu yerine acentaları özendirici ve kontrol edici yeni yöntemlerin uygulanması artık zorunlu hale gelmiştir. Bu yöntemler şöyle sıralanabilir :

1. PRİM YÖNTEMİ

Yerel acentalar dış tur operatörlerine tur ve paket tur fiatlarını her yıl en geç Ağustos ayından bildirirler. Bu tarihten sonra ülke içi fiat düzeyinde her ne türlü artma olursa olsun dışarıya bildirilmiş olan fiatlar öteki yılın sonuna kadar bir daha değiştirilmemelidir. Bunun sağlanabilmesi için «turizm girdi fiatları» her üç ayda bir, bir komisyon tarafından tesbit edilmelidir. Seyahat acentasının servisleri karşılığı yurda getirdiği dışparaya Ağustostan paranın ülkeye giriş tarihine kadar turizm girdi fiatlarında yer alan artış oranında bir prim uygulanmalıdır. Eğer o arada herhangi bir devalüasyon ol-

muşsa devalüasyon oranı prim oranından indirilir. Böylece Türk turizmi, çok gerekli olan «sabit fiat» ve «zamanında fiat» verebilme özelliğine kavuşturulmuş olur. Bu güne kadar ne oranda devalüasyon yapılırsa yapısın dışparanın karaborsa fiat kur fiatının daima dolar başına 3-5 TL. üzerinde oluşmuştur. Servis karşılığı dışparaya uygulanmasını önerdiğimiz enflasyon primi yöntemi, bu 3-5 TL. lik karaborsa farkının cazibesini yok ederek seyahat acentalarının dışparalarının yurda gelmesini teşvik eder. O takdirde de 80 bin dolar gibi yapay koşullara gerek kalmaz.

2. KONTROL YÖNTEMİ

Bilindiği gibi demokrasi, yasaların hakimiyeti yani bir bakıma yasa otokrasisi demektir. Yasaların iyi yapılmaması, iyi tatbik edilmemesi, gereğinde yenilenmemesi ve kontrol mekanizmasının iyi işletilmemesi halinde demokrasi kaos ortamına neden olur. Buna benzer bir durum bugün turizm koşullarımız için hemen hemen aynen söz konusudur; hangi seyahat acentasının yılda kaç turiste, ne gibi servisler verdiğini belirleyecek, buna göre getirdiği dışpara miktarını, ödediği vergiyi kontrol edecek, bürokratik metodları dışlayan tamamen pratik bir mekanizma henüz kurulmamıştır. Oysa böyle bir mekanizmayı oluşturmak oldukça kolaydır. Bunun için :

1. Turistin girdiği kapılara yabancı dil bilen idealist, güvenilir birer görevli yerleştirilir. Bunlar Turizm ve Tanıtma veya Maliye Bakanlığına bağlı olabilirler. Bunların görevleri, gelen turist gruplarıyla ilgilenmek, grup başkanı henüz herhangi bir kimseyle temas etmeden önce ondan, grubun kaç kişiden oluştuğunu, rezervasyonlarını yapan yerel acentanın adını öğrenmek ve bu bilgileri günlük istatistik bilgileri gibi bağlı olduğu dairesine bildirmek olmalıdır.
2. Otelere, turistik grupların hesaplarını ödeyecek yerel acentaya çıkardıkları faturaların birer kopyasını Turizm ve Tanıtma Bakanlığıyla Maliye Bakanlığına göndermek zorunluğu konulması,

3. Müze girişlerinde gruplar için kişi başına bilet yerine seyahat acentası adına fatura kesilerek birer örneğinin yetkililerce yine adı geçen Bakanlıklara gönderilmesi yeterlidir.

Bu kontrolların varlığından haberdar olan seyahat acentası ya-
sa dışı bir davranışa cesaret edemez. Turizm ve Tanıtma Bakanlığın-
ca tesbit edilen tur taban fiyatları koşulu da iyi bir uygulama olanağı
kazanmış, böylece seyahat acentalarının iş alabilmek için ülke zara-
rına fiyat kırarak birbirleriyle rekabeti önlenmiş olur. Ayrıca doğrudan
doğruya turiste tur bileti satma şeklinde organize edilen ve «extra
tur» denilen turların bilet bedelleri de gerek dışpara gerek vergi
matrahı itibarıyla kontrol altına alınmış olur. Yine diğer ülkelerin se-
yahat acentalarıyla yapılan ödemesiz turist gönderme ve karşılığında
turist alma şeklindeki takas yöntemlerine son verilmiş olur.

KONAKLAMA TESİSLERİNİN YARATTIĞI DIŞPARALAR

Bu günün koşullarında, dış tur operatörü ülkemizde bulunan
konaklama tesislerinde yerel seyahat acentalarını devre dışı bira-
rakarak doğrudan doğruya rezervasyon yaptırabilmektedir.

Bu konuda en büyük iş kapasitesini de uluslararası zincir otel
işletmeleri oluşturmaktadır. Zincir oteller bu konuda o kadar ileri
gitmişlerdir ki ülke dışından doğrudan yapılan rezervasyonlar için
uyguladıkları yatak fiyatı bazen yerel seyahat acentalarına verdikleri
fiyatın % 50 si oranında düşük olabilmektedir. Bu tür düşük fiyatlı re-
zervasyon uygulamaları sözde gizlidir. Fakat bir çok yerel seyahat
acentası bu gizliliğin ortaya çıkmasına neden olan çeşitli olaylarla
karşılaşmışlar, bu yüzden çalıştıkları dış tur operatörlerine karşı güç
durumlarda kalıp otel idarecileriyle çatışma durumuna gelmişlerdir.

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı 1978 sonundan itibaren yerel otel
işletmecilerine yatak fiyatlarını herhangi bir dışpara primiyle belir-
lemek hakkını vermiştir. Bunu otelcileri enflasyonun etkisinden kıs-
men korumak gibi bir iyi niyetle yapmıştır. Fakat bu kararın doğura-
cağı olumsuz yönler üzerinde yeterince durulmamıştır. Ülkemizde

turistik konaklama fiyatlarının, devalüasyon yapılması halinde dahi ucuzlamamasına, pahalı denilebilecek seviyelerini korumalarına böylece Türkiye Turizm fiyatlarının diğer ülkelerin fiyatlarıyla yarışma olanağının ortadan kaldırılmasına neden olunmuştur. Bu ise yıllık turist ve turist dışparası girişlerinin azalması demektir.

Diğer taraftan turistik belgeli yerel konaklama tesisleri çoğunlukla şahıs işletmeleridir. Dışpara bozma yetkileri vardır, fakat resmi bir dışpara bozma büroları yoktur. Olsa bile bir elden alıp diğerine vermek gibi bir işlem söz konusu olduğundan dışpara genellikle işverenin özel kazancına uygun bir yöntemle kasaya girmektedir. Ancak sembolik bir miktar resmi kayıtlara geçer. Konaklama tesislerinin seyahat acentalarını bağlayan 80 bin dolar benzeri bir zorunlulukları da yoktur. O bakımdan kasaya giren dışparaya yön vermek işletmecinin kâr düşüncesine bağlıdır. Uluslararası zincir otel işletmelerinin doğrudan doğruya rezervasyonlara verdikleri fiat tavizlerinden bekledikleri yararlar, dışparanın, otelin lüks yiyecek içecek maddelerinin dışarıdan temininde ve üst kademe idarecilerinin dış harcamalarında kullanılabilmesidir.

Bu konuda çare, yine dışpara gelirlerine daha önce açıkladığımız enflasyon priminin uygulanması ve işletmecinin dış harcama gereksinimi için yeterli dışparanın kolaylıkla tahsisi olmalıdır. Ayrıca konaklama tesislerinin dışpara girişini kontrol eden iyi bir mekanizmanın geliştirilmesi gerekir.

DİŞPARA BOZMA BÜROLARI VE BANKALAR

17 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kararı'na göre Türk vatan-dışı kişilerin dışpara bulundurmaları, bozmaları yasaktır. Fakat daha sonra çıkarılan çeşitli ek kararlarla bu madde hafifletilmiştir. Son şekle göre kişilerin bankalarda dışpara bozdurmaları halinde, dışparanın nereden sağlandığı sorulmayacaktır.» Bu madde, kişinin «bankaya götürüyordum» bahanesine sığınarak üzerinde dışpara bulundurmasına olanak tanımak demektir. Bu gibi nedenlerle dışparanın karaborsa fiatı ile kur fiatı arasındaki fark biraz artacak olsa büyük oteller ve turistik merkezler etrafında hemen «change»,

«good price» diye turistin önüne çıkan bir takım para bozucular türeyivermekte ve bunlar bazen eski paraların üzerine sıfırı fazla rakamlar yapıştırarak turisti dolandırmaktadırlar. Oysa dışpara kamusal bozma büroları tarafından bozulmalıdır. Turist gerek bankalarda gerek çok isabetli yerlerde açılmış dışpara bozma bürolarında, formalitesi olmayan bir yöntemle kısa süre içinde parasını makbuz karşılığı bozabilmelidir. Kıyı kentler turizminin % 50-60 ının günübirlik gelip giden vapur turizminden oluştuğu dikkate alınırsa «zaman»ın turist için ne kadar önemli olduğu kolaylıkla algılanır.

Halen para bozma yöntemleri çok formaliteli ve turiste zaman kaybettirecek bir düzendedir. Bazı bankalara ait para bozma bürolarında turiste makbuz verilmediği pek çok kere gözlenmiştir. Büro yetkililerine bunun nedeni kişisel olarak sorulduğunda makbuz yazmanın zaman aldığı, turistlerin gereksinimleri karşılandıktan sonra bozulan toplam dışpara için makbuz kesileceği cevabı alınmıştır. Böyle bir cevap doyurucu olmaktan takdir edilir ki uzaktır. Nitekim daha sonra turist ve turizmle ilgili birimlere devamlı olarak yakın duran satıcılardan dinlediğimize göre aynı görevlilerin oradaki bazı kişilere karaborsa fiatına dışpara sattıklarına tanık olunmuştur.

Dışpara bozma büroları, bulundukları yerin önem derecesine göre vardiya usulü çalışmalı, özellikle tatil günlerinde de açık bulundurulmalıdırlar. Her hangi bir kur ayarlaması halinde tüm bankalar ve bürolar günler tutan kâr belirlenmesi bekleyişi içinde para bozma işlemlerini durdurmakta, o sürü içinde dışparanın karaborsacıların ellerine geçmesine neden olunmaktadır. Bu konulara pratik çözümler getirmek ve bunu sağlayabilmek için de ufak tefek kur farkı zararlarını göze almak gerekir. Devletin ağır işleyen eli bu konuda daha çabuk işletilmelidir. Ülkeye giriş yaptıkları sırada her turiste dışpara bozdurma, ülkeden ayrılırken geri bozdurma, karaborsanın tehlikeli olasılıklarını içeren broşürler kamu kişilerince dağıtılmalı, turist uyarılmalıdır.

ULAŞTIRMA KURULUŞLARININ YARATTIĞI DIŞPARALAR

Uluslararası hava ve deniz yolları Devletin tekeli altındadır. O yüzden bu kuruluşlar konumuş dışındadır. Karayolları ulaşımı tama-

men özel işletmeler eliyle yapılmaktadır. Örneğin Bulgaristan ve Yugoslavya ile Türkiye arasında karayoluyla düzenli, yoğun bir göçmen ve turist taşımacılığı yapılmaktadır. Yunanistanla olan karayolu taşımacılığı genellikle Avrupa-Asya turist taşımacılığı özelliği göstermektedir. Almanya, Avusturya, Fransa ve İtalya otobüs hatları daha çok ükle dışına çıkış yapan vatandaşların ve dış ülkelerde çalışan işçi yolcuların yoğunluk kazandığı hatlardır.

Bilindiği gibi yabancı ülkelere gidiş bileti bedeli dışparayla ya da TL. ile ödenebilir. Yabancı uyruklular bunu dışparayla ödemek zorundadırlar. Türk vatandaşları isterlerse TL. ile isterlerse dışparayla ödeme yapabilirler. Dışpara ile ödeme yapmaları halinde dış seyahat harcamaları vergisi ödemezler. Türk lirası ile ödeme halinde bilet ve bagaj bedelinin % 50 oranında vergi öderler.

Görüldüğü gib uluslararası sefer yapan karayolu ulaştırma işletmeleri bilet bedeli olarak turistlerin ve isteyen Türk vatandaşlarının ödediği miktarda dışpara yaratma durumundadırlar.

İşletmecinin elinde geçen bu dışparanın izleyebileceği yollar neler olabilir? İşletmeciler turistlerin ödediği dışparaları gizlemek olanağına sahip değildir. Zira sınır çıkış kapısında ilgili makamlara yolcu listesini vermek ve bu listeye uygun dışpara bildirimini de dışpara alım bordrosu şeklinde Maliye Bakanlığı Kambiyo Müdürlüğüne yapmak zorundadırlar. Ancak şöyle bir olasılık söz konusu olabilir: Dış Hatlar Dış Seyahat Harcamaları Vergisi Yasasına ilişkin 2 seri no.lu Genel Tebliğe göre iç parkur hareket noktasından sınır kapısına kadar olan yoldur. Bu yolun bilet bedelini turist de Türk lirası ile ödeyebilmektedir. Oysa turistin iç parkur bedelini ayrı olarak TL. ile ödemesi olasılığı çok azdır. Genellikle başlangıç noktasından varış noktasına kadar yolun tüm bedelini dışpara ile öder. O bakımdan otobüs işletmecisinin, turistin tümünü dışpara ile ödediği bilet bedelinin iç parkur karşılığının TL. imiş gibi gösterip bu miktara eşit dışparayı karaborsaya verebileceği düşünülebilir. Bu konu için önlem kolayca anlaşılabileceği gibi çok basittir. Turiste satılan biletlerin iç parkur, dışparkur ayırımına konu edilmesini ortadan kaldırmak yeterlidir.

Bir de bilet bedelinin % 50 si kadar dış seyahat harcamaları vergisi vermemek için Türk vatandaşlarının bilet bedelini dışpara ile ödemeleri halinde otobüs işletmecisi bileti TL. ile vergili ödemiş gösterebilir. Eline geçen dışparayı istediği yönde değerlendirebilir. Nitekim 12 Nisan 1979 sonrası süper primli dışpara alım uygulaması işletmecileri bu davranış biçimine iten bir ortam hazırlamıştır.

Hatırlanacağı gibi o zamanlar normal Dolar kuru 26.50 TL. idi. Bunun % 50 vergisi 13.25 TL., toplamı ise 39.75 TL. oluyordu. Oysa bankalar Dolara süper primle 47.10 TL. ödüyorlardı. Aradaki 7.35 TL. lik fark, insanı, davranış biçimini değiştirmeye iten oldukça önemli bir neden oluşturuyordu.

Fakat herşeye karşın otobüs işletmeleri çeşitli nedenlerle dışpara kayıtlarını yüksek göstermeyi yeğlemekte, bu yüzden dışpazarlarını resmi kanallara yöneltmektedirler.

TURİSTİK MAL VE HEDİYELİK EŞYA SATANLARIN YARATTIKLARI DIŞPARALAR

Turist dışparasıyla karşılaşma durumunda olanlar, lokantalar, kitap-kartpostal satıcıları, pistol, bakır tabak, terlik vbg. hediyelik eşya satıcıları, kuyumcular ve halı mağazalarıdır.

Bu konuda lokantaların önemi, söz konusu etmeye değmiyecek kadar azdır. Kartpostal satıcılarının her birinin eline ise pek fazla dışpara geçmez. Ama bunların kişi olarak sayıları bir hayli yüksektir. Dolayısıyla, kitap, kartpostal, pul ve slayt satışından doğan toplam dışpara ülke çapında dikkate alınacak olursa büyükçe bir yekûn tutar. İşlerinin özelliği, kartpostalcılar daha o gün ellerine geçen dışparayı Türk lirasına dönüştürmeye iter. Çoğunun mal alacak parası dahi yoktur. Veresiye alırlar mallarını. Sattıkça öder, tekrar alırlar. Bu işlem onların, ellerindeki dışparayı hemen mala veya Türk Lirasına dönüştürmesi demektir. Yalnız banka kurunun büyük sıçramalar yaptığı ve o yüzden dışparanın karaborsa fiyatının belirlenmesinde gecikmelerin ortaya çıktığı devrelerde dışparalarını genellikle bankalara yöneltirler. Amerikan Doları, Alman Markı, İsviçre Frankı

gibi birkaç kuvvetli para dışında kalan dışparaları ise daima bankalara verirler.

Dışparayla iş yapanların başında hediyelik eşya, kuyum ve halı satıcıları gelir. Bunların her kalem mal satışından ellerine geçen dışpara tutarı bir hayli yüksek olabilmektedir. Büyük bir çoğunluğunun Merkez Bankasından alınmış «döviz bozdurma yetkisi» de vardır. Satışlarından ellerine nakit para, kişisel çek, seyahat çeki, Avrupa çeki cinsinden dışparalar geçer. Bazen «Beyaz çek» denilen Turistin bankasına yazılı imzalı bir ödeme emri ile de turiste mal satarlar.

Bütün bu dışpara cinslerinin karaborsa fiatları vardır. Piyasada bazı büyük firmaların dışpara toplayıcıları olduğu söylenmektedir. Bunlar genellikle kurye biçiminde çalışırlar. Dışparayı gider yerinde satın alır, gider yerine teslim ederler. Bu piyasa çok iyi organize olmuştur. Genellikle gizlilik kaidesine uymak gereksinimini dahi duymazlar. Dışparanın elden ele geçtiği çevrelere yakın bulunan herkes bu mekanizmadan haberdardır. «Devletin malı deniz, yemeyen domuz» sözü sanki bu piyasa için söylenmiştir. Herkes yer. Nakit para, seyahat çeki, Avrupa çeki en geçerli olan dışpara cinsleridir. Sonra turistin kişisel çeki daha sonra da «beyaz çek» gelir değer sıralamasında. Hiç birine tarih, yer ismi ve ödenecek firma adı yazılmaz. Eğer turist bunlardan birini doldurmuşsa o çek bankaya verilir. Banka, nakit paraya, seyahat çekine ve 300 Alman Markına kadar yazılı Avrupa çekine hemen o günkü kur üzerinden ödeme yapar. Diğer tür çeklere ise para turistin hesabından çekilip gelinceye kadar ödeme yapmaz. Bu bekletme süresi onbeş günden iki aya kadar uzayabilir. Eğer turistik mal satıcısı eline geçen nakit, seyahat çeki ve 300 Alman Markına kadar yazılı Avrupa Çekini banka yerine karaborsaya vermeyi yeğliyorsa nedeni banka kuru ile karaborsa fiatı arasında Dolar başına 3-10 TL. na Alman Markı başına 2-5 TL. na kadar değişen, satana cazip gelen bir fark var demektir. Bu durumda dışparanın karaborsaya değil de bankalara akmasını sağlamak ancak karâborsa fiat farkını karşılayacak bir prim ödemesi yapmakla mümkündür. Bankanın ödeme yapmayıp beklettiği diğer çek cinsleri için de karaborsanın uyguladığı metodların bankalarca aynen uygulanabilmesi, iyi bir inceleme ile belirlenecek koşullar altında örneğin çek bedelinin % 80 inin bekletilmeden ödenebilmesi gerekir.

Özetlenecek olursa satış yapanların eline geçen turist dışpara-sını karaborsaya iten faktörler üç tanedir: fiat farkı, bankaların bazı çeklere hemen ödeme yapmayı bekletmesi ve satıcının karaborsa yoluyla satış hacmini düşük göstererek vergi kaçırma olanağı bulması.

Turist dışparasından Devletçe bir yarar bekleniyorsa bu üç faktör üzerine bürokratik peşin hükümlerden arınmış, çok iyi niyetle gerçekçi bir yaklaşımla eğilinmelidir. Sonuncu faktör olan vergi kaçırma konusu çok becerikli, sıkı kontrolleri gerektirir. Çıkış kapılarında, kendini çıkar sevdasına kaptırmamış kişilik sahibi görevlilerce, turiste olumsuz yansıması olmamasına dikkat ederek, sadece aldığı malı hangi firmadan ve kaçta aldığını, ödemeyi ne ile yaptığını saptamak amacıyla sorular yönelterek yapılan kontrollerle bu konu büyük çapta önlenabilir. Turistlere, ülkeye girişleri sırasında verilecek aydınlatıcı broşürle, satın aldığı belirli bir bedel üstündeki mal için fatura ve dışpara bozdurma belgesi istemesinin zorunlu olduğu hatırlatılır. Turistin çıkışı sırasında mal alıp almadığı, aldıysa belgeleri aldığı firmanın adının, adresinin, turistin imzalı beyanı şeklinde saptanmasına çalışılır. O firmalar bu belgeler üzerine maliye görevlilerince kontrol edilir. Bunlara benzer yöntemler bugün yürürlükte-dir. Fakat çoğu kez kişisel çıkar duvarı üstün gelip olumlu sonuçlara ulaşılamamakta ve yasal kontroller, keyfi kontroller, güçlük çıkarma ve kişisel çıkar sağlama şekline dönüşmektedir. Bu bir gerçektir. Sis perdesini delerek olaya yakından bakabilme olanağı bulan herkes bu sahneleri her yerde her an görme olanağına sahiptir.

SONUÇ

Kontrol mekanizmasını iyi kurmamış bir Devlet, Dünyanın hiç bir ülkesinde şiir benzeri sözlerle vatandaşından vergi toplayamaz. En disiplinli uluslardan biri olarak tanınan Almanlar dahi dış ülkeler de satın aldıkları mallar için ülkelerine sokarken daha az gümrük ve vergi ödemenin yollarını araştırmakta, aldıkları mallara yarı fiyatına fatura kesilmesini istemektedirler. O bakımdan göçebelikten yerleşik yaşama genellikle Cumhuriyetin ilk on yıllarında geçmiş, ticarete çok

yeni olan halkımızın görev dürüstlüğüne uygun biçimde yapılacak kontrollara özellikle gereksinimi vardır. Kontrolların yeterli olmaması, kötü kullanım aracı haline getirilmesi, tüccarından çobanına kadar her kesimdeki halkımızı suç işlemeye itici olmaktadır. İnsanoğlu peh-gamber değildir. Dünyanın her yerinde insan aynı insandır. Alışılanın dışında davranma içgüdüleriyle doludur. Bağlayıcı koşullar öylesine iyi saptanmalı, yasalar öylesine yenilenmeli ve uygulanmalıdır ki in-sancık bu içgüdülerini kullanma olanağı bulamasın, zamanla içgüdü-lerinin ve birbirine bakarak oluşan dışgüdülerin esiri olmasın. Dev-letin anayasal görevlerinden biri vatandaşlarını suç işlemekten alı-koymaktır.

Yeni yönetim kurulu 1979-80 yılı çalışmaları içinde önemli bir yer teşkil eden «İktisat Dergisi» ile ilgili çalışmalara özel bir önem vermektedir. Derginin içeriğinin zenginleştirilmesi, abone sayısının arttırılması, reklâmların çoğaltılması v.b. bu konudaki çalışmaları kapsamaktadır.

İçerik zenginleştirilmesinin bir dergiye kolay bir iş gibi görünmesine rağmen, bunun o denli kolay olmadığı gözlemlendi. Bu yüzden çok çabayı gerektirmektedir. Dergiye yazı konusunda geniş bir akademisyen, uygulamacı ve öğrenci grubun çekilmesi gerekmektedir. Bu açıdan tüm adı geçen grupların bu konuyu dikkate alması ve ilgi göstermesi cemiyetimiz açısından sevindirici olacaktır. Abone ve reklâmlar konusunda da aynı hassasiyetin gösterilmesi gerekiyor. Tüm üye ve öğrencilerimizin geniş bir şekilde abone olmasını ve çalıştıkları kurumlardan dergimize reklâm sağlanması konusunda yardımlarını bekliyoruz.

Halen dergimizin biçiminin değiştirilmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Bu konuda üyelerimizden öneri ve yardım bekliyoruz. Derginin biçim değişikliği daha iyi biçimde çıkacaktır. Zaten içeriği konusunda sürekli yardımın geleceğinden kuşkumuz yok.

**Sevgili
iktisatçılar...**

**Dergiye ilân
veriniz,**

*

**Dergiye ilân
bulunuz,**

*

**Zira bu eser
sizindir !..**

BO RU SAN

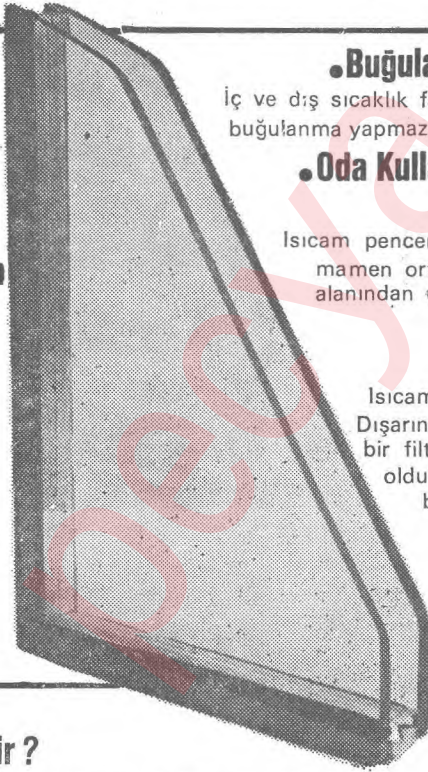
Endüstrimizin, yaşıntımızın en önemli bölümlerinde önemi giderek artan, teknolojik alanda öncülüğü ilke bilen, içerde ve dışarda devleşen satış grafiğiyle, ulusal ekonomiye katkıda bulunan güçlü kuruluş...

su ve gaz boruları - sanayi boruları - profil borular - elektrik boruları - paslanmaz çelik borular - yassı çelik ürünler - düz ve oluklu galvanizli saçlar.

Yakıt giderleri belinizi bükmesin
Yeni bir kat alırken pencerelerine bakın

ISI cam®

mı kullanılmış?..

Yakıttan **5 - % 45 Ekonomi**

Isıcam her şeyden önce
kaliteli bir ısı yalıtkanıdır.
Isı kaybını önler, yakıt
giderilerinden %25-% 45
ekonomi sağlar

Isıtma Tesis Masraflarında **Yüksek Ekonomi**

Isıcam yapıların ısıtmaya
giren ilk tesis
masraflarında önemli
ekonomi sağlar
Isıtkanlığının yüksek
oluşu sayesinde daha ufak
boşluk ve brülör, daha
küçük çapta tesisat
kullanımı ve daha az radyatör
kullanılması, normal
ısıtıcı yapılarda ancak aşırı
ısıtma sarfıyla ulaşılabilecek
konforu elde etmek için
erlidir.

•Buğulanmaya Karşı En Etkin Önlem

İç ve dış sıcaklık farkı 40 dereceyi geçmedikçe, ısıcam
buğulanma yapmaz. Sürekli berrak bir görüntü sağlar.

•Oda Kullanım Alanından Daha Verimli **Yararlanma**

Isıcam pencere yakınlarındaki soğuk bölgeleri ta-
mamen ortadan kaldırır. Böylece oda kullanım
alanından daha verimli bir biçimde yararlanma
olanağı sağlar.

•Gürültüden Uzak Ortam

Isıcam aynı zamanda bir ses yalıtkanıdır.
Dışarının rahatsız edici seslerine karşı etkin
bir filtre görevi görür. Evde veya işyerinde,
olduğunca gürültüsüz bir ortamda rahat
bir çalışma ve yaşama olanağı verir.

•Pencere Yolu İle Isı **Kaybını Önler**

Isıcam pencereler yoluyla ısı kay-
bını, harika yalıtkan özelliği dola-
yısıyla en az %50 oranında önler.

Isıcam nedir ?

Isıcam, iki cam plakanın çevresel olarak metal bir ara çitisi yardımıyla birbirine bağlanması esasına dayanır.
Arada kalan hava tamamen kuru olduğundan, bütün dış etkenlerin sızması özel macunlarla kesin olarak
önlenmiştir. Isıcam Türkiye Şişe Cam Fabrikaları A.Ş.'nin fabrika garantisine sahiptir.

ISICAM Az yakın,öz ısının.

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı Cad. No. 73 NİŞANTAŞ - İSTANBUL Tel: 46 80 27 (3 Hat)

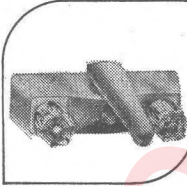
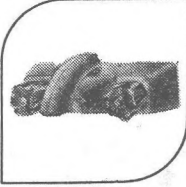
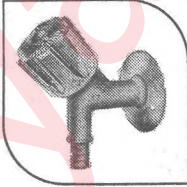
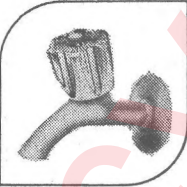
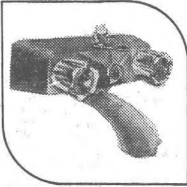
Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.

İhtiyaç duyulan teknik bilgi için Teknik Servisimiz hizmetinizdedir.
Tel: 46 09 05

PİMAŞ

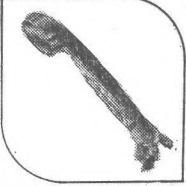
renkli sıhhi tesisat armatürleri

Banyo Bataryası . Lavabo Bataryası ▲ Eviye Bataryası
Musluk ▲ Çamaşır Musluğu
▲ El Duşu

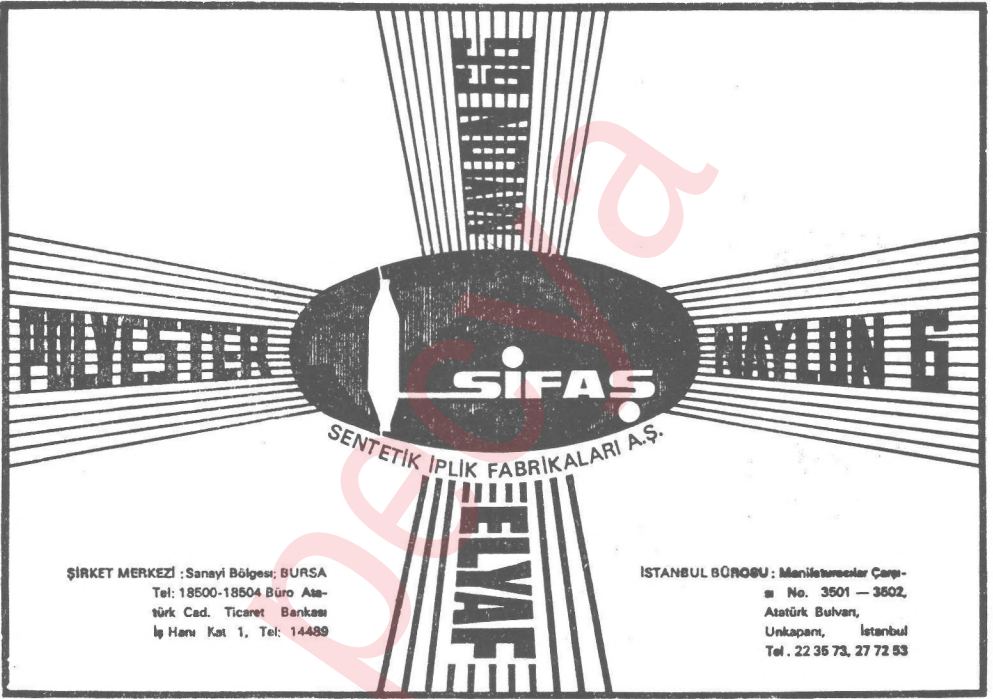

ÖZELLİKLERİ

- Sıcak sudan ve dondan katıyken etkilenmez
- PİMAŞ armatürleri ürettiği maddenin özelliğinden dolayı Klor, Kültür, Kireç ve diğer kimyasal maddelerden etkilenmez. Korozyon, elektroliz ve galvanik reaksiyona da uğramadığı için uzun ömürlüdür.
- Özel contası nedeniyle katıyken sızdırmaz.
- Dayanıktır, çatlamaz, kırılmaz. Montajı kolaydır. Rahatlık ve zaman tasarrufu sağlar.
- Renkler malzemenin kendi rengi olup, boyama veya kaplama değildir. Dolayısıyla boyanın dökülmesi ve kaplamanın kalkması söz konusu olamaz.
- Malzemenin tabii yağlama özelliği ve sürtünme direncinin azlığı, kullanımda büyük rahatlık sağlar.
- Volan suyun sıcaklığından etkilenmediğinden kullanıcı rahatlık etmez.
- Yüzeyler pürüzsüz ve parlaktır. Kir tutmaz.

... suyunuz
güzel aksın ...

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi, BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Ata-
türk Cad. Ticaret Bankası
İp Hanı Kat 1. Tel: 14489

İSTANBUL BÜROSU: Manisatözcüler Çarşı-
■ No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel. 22 35 73, 27 72 53

AVTOEXPORT

**GÜÇLÜ MOTOR VE YÜKSEK
RANDIMAN**

**BeIAZ-548A TAŞ OCAĞI DAMPERLİ
KAMYONLARININ BAŞLICA
ÖZELLİKLERİDİR**

Damper gövde hacmi	21.0 m ³
Motör	4 zamanlı V-12 silindirli
Vites kutusu	Hidrolik tork konverterli 3 vites

**BeIAZ-548A DAMPERLİ KAMYONLARI
40 TONA KADAR YÜK TAŞIYABİLİR.**

**ÇELİKTEN YAPILMIŞ KEPÇE MÜTEHARRİK
AMBAR TİP YÜK KASASI EGZOST
ISITMALIDIR.**

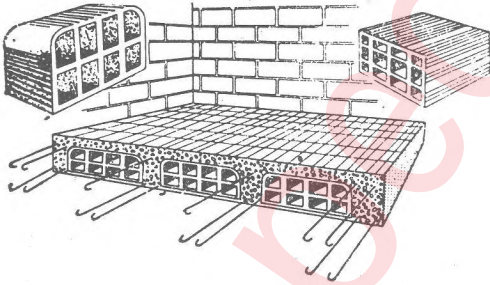
İhracatçısı :

V/O AVTOEXPORT

14, Volkhonka Ul.
Moscow 119902, USSR.
Telex : 7135 ; 7253

**TUĞLA, ASMOLEN ve HAZIR YAPI ELEMANLARI
FABRİKALARI**
TOPRAK SANAYİİNDE GÜÇLÜ KURULUŞ

size
telefonunuz
kadar
yakınız

demirden , harçtan
sıvadan , ısıdan ve
işçilikten azami
tasarruf
bir telefon kafidir.

43 20 55 (5 HAT)

- GENEL MÜDÜRLÜK : Meclisi Mebusan Cad. Ar han Salıpezarı - İSTANBUL
43 20 55 (5 HAT)
- MERKEZ Satış Müdürlüğü : Meclisi Mebusan Cad. Ar han Salıpezarı
43 20 55 (5 HAT); 45 90 18 (2 HAT)
- KADIKÖY Altiyol Bürosu : Çilek Sok. Ak el İş hanı kat 4 Altiyol
36 34 76 - 36 56 45

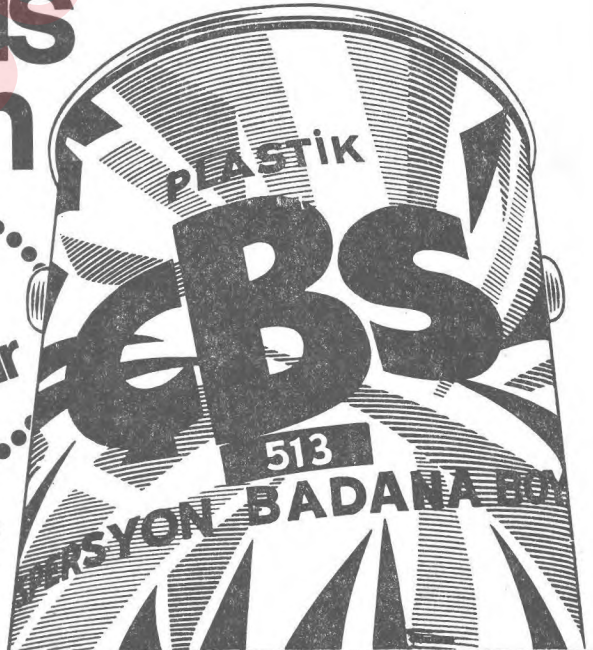
ÇBS PLÂSTİK BOYA duvarlarınıza kanat gersin...

Korusun duvarlarınızı
o emsalsiz gücüyle ÇBS Plâstik...
Aman vermesin zamana ve
onun yıpratıcı etkilerine...
Duvarlarınız en renkli
en gösterişli, en güzel

günlerini yaşasın
ÇBS Plâstik'in koruyucu
kanatları altında...
ÇBS Plâstik ile mutlu olsun
duvarlarınız, mutlu olun siz
ve yuvanız...

duvarlarınız yıllara göğüs gersin

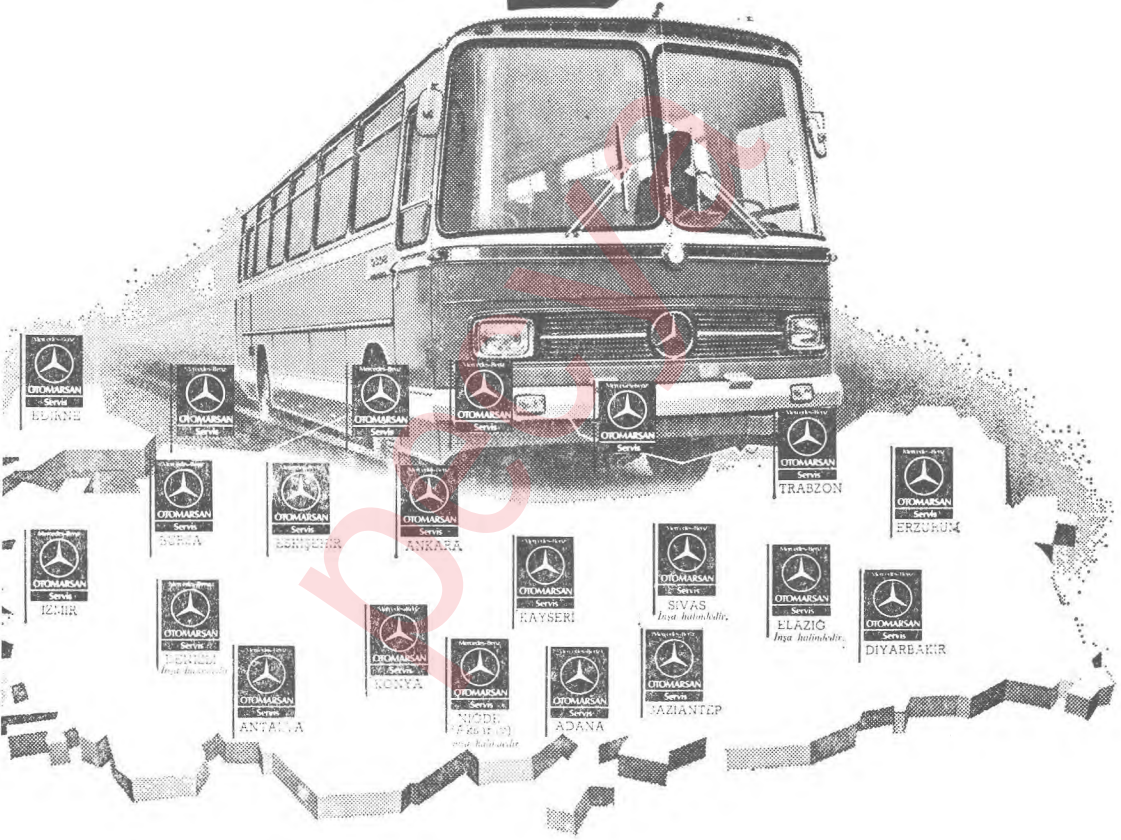
daha
iyisi
yoktur

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy, Kardeşim Sok. No.44/3 İstanbul
Telefon: 43 49 55

OTOMARSAN

servis ağı

OTOMARSAN'ın görevi Fabrikada bitmez...

RSAN, imâl ettiği MERCEDES-BENZ Otobüslerini; ve mükemmel bir servis ağıyla, satıştan sonra da, büyük bir titizlik ve dikkatle izler.

Yurt sathına yayılan yetkili servis istasyonları... anınızda bulabileceğiniz uzman servis elemanları...

Bol yedek parça imkânları; OTOMARSAN'ın bu servis ağını örür.

OTOMARSAN MERCEDES-BENZ Otobüsleriyle dilediğiniz vere güvenle aidebilirsiniz.

Mercedes-Benz

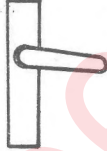
OTOMARSAN

"Yurt dışına taşan kuruluş"

ELKA

garantili tek kapı

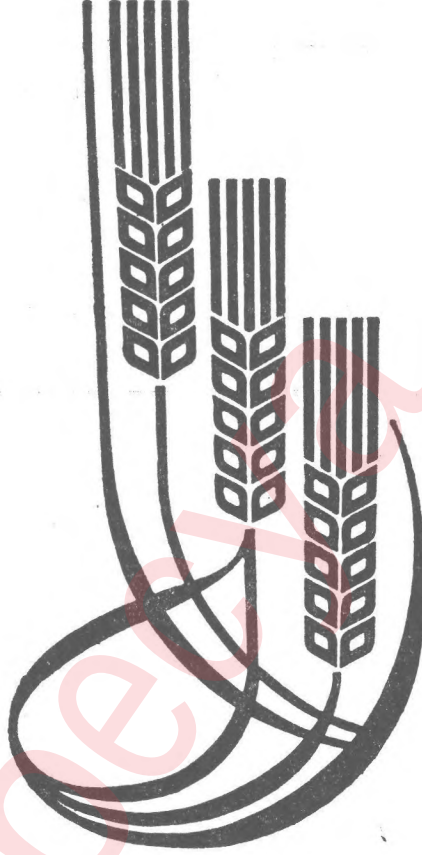

ELKA

ELYAFLI PLAKA SANAYİİ TÜRK A.Ş.

Cumhuriyet Caddesi No. 273 Harbiye - İstanbul Tel : 40 10 96 (4 Hat)

İSTANBUL

MUR.

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

